

Sisäministeriön ja sen hallinnonalan laillisuusvalvontakertomus vuodelta 2017

Sisällys

1 Yleistä	1
1.1 Laillisuusvalvontaraportointi SM:n hallinnonalalla	1
1.2 Laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmä	2
1.3 Ihmisoikeustapaukset kansainvälisissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä	2
2 Laillisuusvalvontaohjeen (SMDno-2016-329) kohdan 13 mukaisesti raportoitavat asiakokonaisuudet	2
2.1 Laillisuusvalvonta/tarkastussuunnitelmat ja niiden toteutuminen	2
2.2 Hallintokantelut ja omat aloitteet	5
2.2.1 Kanteluiden käsittely	5
2.2.2 Ylimmille laillisuusvalvoille sisäministeriöstä annetut lausunnot ja selvitykset	7
2.3 Rikosasiat	7
2.4 Virkamiesoikeudelliset asiat	8
2.5 Vahingonkorvaukset ja hyvitykset	8
2.6 Henkilötietojen käsittelyn valvonta	9
2.7 Kansalaispalautteen huomioon ottaminen	10
3 Havaintoja ja johtopäätöksiä	11
3.1 Poliisihallituksen laillisuusvalvontakertomuksen erityiset aiheet	11
3.2 Laillisuusvalvontaan liittyvä koulutus	11
3.3 Teknisen kehityksen vaikutus laillisuusvalvontaan	11
3.4 Poliisin eettisen kanavan pilotointi	12
3.5 Henkilötietojen käsittelyn valvonnalle uusia vaatimuksia vuonna 2018	12
3.6 Ohjeistuksen päivitys	13

1 Yleistä

1.1 Laillisuusvalvontaraportointi SM:n hallinnonalalla

Sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosasto laatii vuosittain sisäministeriön ja sen hallinnonalan laillisuusvalvontakertomuksen, joka käsitellään osastopäällikkökokouksessa.

Poliisihallitus, Suojelupoliisi, Hätäkeskuslaitos, Pelastusopisto, Maahanmuuttovirasto, ja Rajavartiolaitoksen esikunta, joka toimii samalla myös ministeriön rajavartiosto-osastona, ovat laatineet ja toimittaneet laillisuusvalvontaohjeen mukaisesti laillisuusvalvontakertomuksensa sisäministeriölle. Näissä kertomuksissa on luettavissa/saatavissa laajat ja yksityiskohtaiset tiedot laillisuusvalvonnasta virastotasolla.

04.07.2018

Joutsenon ja Oulun vastaanottokeskukset eivät enää aikaisempien vuosien tapaan raportoi laillisuusvalvonnastaan suoraan sisäministeriölle, sillä keskuskeskukset on 1.1.2017 alkaen liitetty sisäministeriön ohjauksessa toimivan Maahanmuuttoviraston organisaatioon ja siellä vastaanottoyksikön tulosalueiksi.

Poliisiosasto, pelastusosasto ja maahanmuutto-osasto, joilla on ministeriötasolla vastuu oman hallinnonalansa laillisuusvalvonnasta, ovat antaneet tätä kertomusta varten lausumansa.

Tässä sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosaston kokoamassa ministeriön ja hallinnonalan yhteisessä laillisuusvalvontakertomuksessa ei käsitellä poliisihallinnon, Rajavartiolaitoksen tai sisäministeriön poliisiosaston tehtäviin kuuluvaa salaisten pakkokeinojen käytön valvontaa.

Sisäministeriön kirjanpitoyksikön vuoden 2017 tilinpäätöksen toimintakertomuksen kohdassa 1.7. Sisäisen valvonnan arviointi- ja vahvistuslausuma (Sisäministeriön julkaisu 10/2018, s. 47) todetaan seuraavasti:

"Ministeriön laillisuusvalvonta-asioiden ja ministeriölle osoitettujen ministeriötä tai ministeriön hallinnon alaa tai virkamiehiä koskevien kanteluiden käsittelystä vastaa ministeriön osastojen laillisuusvalvonta toiminto. Laillisuusvalvonnasta on annettu sisäministeriössä erillinen ohje ja se on kohdennettua sisäistä valvontaa, jonka keskeisenä tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa kansalaisten luottamusta ministeriöön ja sen hallinnonalaan sekä tuottaa ministeriön ja virastojen johdolle oikeaa, ajantasaista ja riittävää tietoa toiminnan lainmukaisuudesta. Laillisuusvalvonnalla pyritään estämään ennalta mahdolliset virheet, mutta myös paljastamaan ja saattamaan asianmukaiseen menettelyyn virheellinen tai lainvastainen toiminta."

1.2 Laillisuusvalvonnan kehittämissuunnitelma

Sisäministeriön työjärjestyksen (1078/2013) 11 §:ssä säädetään laillisuusvalvonnan kehittämissuunnitelmasta, jonka jäsenet toimivat omassa organisaatiossaan laillisuusvalvonnan asiantuntijoina ja yhteyshenkilöinä. Hallinto- ja kehittämisosaston oikeudellinen tuki -yksikkö valmistelee työryhmässä käsiteltävät asiat. Keväällä 2017 työryhmässä käsiteltiin raportointia, asianhallintajärjestelmän toiminnallisuutta, EU:n tietosuojauudistusta ja syksyllä 2017 järjestettyä sisäministeriön perustuslakitilaisuutta, johon työryhmän jäsenet myös osallistuivat.

Todettiin, että vaikka laillisuusvalvontaan liittyvistä yhteisistä asioista tiedotetaan ja niitä valmistellaan työryhmän kesken esimerkiksi sähköpostikirjeenvaihtona, on tarvetta myös työryhmän kokouksille, joissa jäsenet tapaavat ja yhteisistä asioista voidaan kasvokkain keskustella.

1.3 Ihmisoikeustapaukset kansainvälisissä lainkäyttö- ja tutkintaelimissä

Vuonna 2017 sisäministeriössä tuli vireille kolme valitusasiaa YK:n kidutuksen vastaisessa komiteassa (CAT) ja yksi valitus YK:n naisten syrjinnän vastaisessa komiteassa (CEDAW). Lisäksi sisäministeriön käsiteltäväksi tuli Suomelle esitetty pyyntö tehdä sivuväliintulo kahdessa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ihmisoikeusvalitusasiassa. Tapaukset koskivat poliisin ja maahanmuuton toimialaa.

Sisäministeriön hallinnonalalla toimii hallinnonalan perus- ja ihmisoikeusverkosto (SMDno-2015-2133). Verkosto koordinoi perus- ja ihmisoikeusasioiden käsittelyä sisäministeriössä, tehostaa tiedonkulkua osastojen, erillisyyksiköiden ja virastojen välillä sekä tukee ministeriön hallinnonalalla perus- ja ihmisoikeusasioihin kuuluvien tehtävien hoitamisessa.

2 Laillisuusvalvontaohjeen (SMDno-2016-329) kohdan 13 mukaisesti raportoitavat asiakokonaisuudet

2.1 Laillisuusvalvonta/tarkastussuunnitelmat ja niiden toteutuminen

Hätäkeskuslaitoksen laillisuusvalvontasuunnitelmassa vuodelle 2017 oli painopistealueeksi määritelty ennakollinen laillisuusvalvonta koulutustilaisuuksia ja tietoisuudella puheenvuoroja järjestämällä. Laillisuusvalvonta on organisoitu omaksi toiminnokseen suoraan viraston päällikön alaisuuteen ja toiminnon tehtäviin kuuluu myös viraston sisäinen tarkastus, josta Hätäkeskuslaitos myös

04.07.2018

laillisuusvalvontakertomuksessaan (23.2.2018, HAK-2018-54) raportoi. Tarkastuskohteiksi valittiin ohjeistusten mukaisten toimintamallien ja prosessien noudattaminen talousyksikön ja henkilöstöhallinnon osalta.

Laillisuusvalvonnan lakimies koordinoi lisäksi Vaasan hätäkeskuksen 15.11.2017 ilmenneen teknisen vikatilanteen selvittämiseksi perustetun selvitysryhmän työtä. Vikatilannetta tarkasteltiin teknisestä, toiminnallisesta ja hallinnollisesta näkökulmasta. Työryhmän raportti valmistui 20.12.2017.

Sisäministeriön pelastusosasto teki Hätäkeskuslaitokseen laillisuusvalvontatarkastuksen 19.12.2017. Hätäkeskuslaitokselle annettiin toimenpidesuosituksia Erica-järjestelmään, rekistereiden valvontaan ja operatiivisen toiminnan laillisuusvalvonnasta raportointiin liittyen.

Maahanmuuttoviraston laillisuusvalvontasuunnitelmassa on määritelty viraston yksiköissä vuosittain tarkastettavien päätösten lukumäärä ja tarkastusten kohdennus sekä mahdolliset painopistealueet. Eri tulosalueiden ja tulosyksiköiden otosten tulee olla edustavuudeltaan toisiaan vastaavia. Tarkastuksia kohdistetaan kuitenkin myös teemoittain tai asiaryhmittäin ajankohtaisten selvitys- ja valvontatarpeiden sekä havaittujen haasteiden ja kehittämiskohteiden mukaisesti.

Maahanmuuttoviraston laillisuusvalvontakertomus (29.3.2018, MIGDno-2018-7) sisältää 20-sivuisen kuvauksen vastaanotto toiminnassa, kansalaisuusyksikössä, turvapaikkayksikössä ja maahanmuuttoyksikössä toteutetusta laillisuusvalvonnasta: suunnitelman mukaisista tarkastuksista, havaituista puutteista, omavalvonnasta, erilaisista teema-, pistokoe- ja ristiintarkastuksista, hallintuomioistuinkäytännön seurannasta ja huomioonottamisesta, käsittelyaikavoitteista ja -poikkeamista ja rekisterimerkintöjen laadusta. Kertomuksessa tehtyjen johtopäätösten mukaan toiminta on ollut asianmukaista ja havaittuja puutteita pyritään korjaamaan ohjeistuksella, neuvonnalla, koulutuksella ja toimintatapojen tarkistamisella. Maahanmuuttovirastossa laillisuusvalvonta ulottuu kaikkeen ratkaisutoimintaan ja lukumäärinä ilmaistut havainnot esimerkiksi poikkeamista ovat hyvin tarkkoja. Myös rekisterimerkintöjen tekemistä ja sisältöä seurataan laajasti kaikissa toiminnoissa ja henkilöstöä on muistutettu laadukkaiden ja riittävän täsmällisten merkintöjen tärkeydestä.

Korkein hallinto-oikeus antoi vuoden 2017 aikana 19 vuosikirjapäätöstä liittyen kansainväliseen suojeluun.

Sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston välisen tulossopimuksen mukaan menettely- ja laintulkintavirheiden johdosta hallinto-oikeuksissa kumottujen päätösten osuus saa olla maksimissaan 5 %. Viraston päätösten pysyvyydestä hallinto-oikeuksissa kertoo, että vuonna 2017 näiden virheiden osuus oli 3,32 %.

Sisäministeriön maahanmuutto-osasto teki yhdessä ministeriön sisäisen tarkastuksen yksikön kanssa tarkastuskäynnin Maahanmuuttovirastoon 6.6.2017. Sisäisen tarkastuksen aiheiden lisäksi tarkastuksella käsiteltiin myös turvapaikkapäätösten lainmukaisuutta ja oleskelulupahakemusten käsittelyaikoja.

Pelastusopistolla kokonaisriskien hallintaa toteutetaan sisäministeriön ohjeen mukaan siihen tarkoitettulla järjestelmällä. Vuoden 2017 aikana Kriisinhallintakeskuksen keskeiset riskit lisättiin järjestelmään. Pelastusopistolla ei toteutettu erillistä sisäistä tarkastusta vuonna 2017, koska ulkoisia tarkastuksia toteutettiin kaksi: sisäministeriön laillisuusvalvontatarkastus ja Valtiontalouden tarkastusviraston palkkahallinnon tarkastus.

Pelastusopisto vastaa laillisuusvalvontakertomuksessaan (13.2.2018, PeODno-2018-3) sisäministeriön tarkastuksen johdosta esittämiin suosituksiin ja näkee tulostavoitteiden asettamisen tavan ongelmalliseksi. Palkkahallinnon tarkastuksessa tuli esille tarve päivittää ja täsmentää taloussääntö vastaamaan Valtiokonttorin asianomaista määräystä.

Kaikki pelastusopiston oikaisu- ja kurinpitolautakunnassa vuonna 2017 käsitellyt asiat koskivat opiskelijavalintoja.

04.07.2018

Sisäministeriön pelastusosasto teki laillisuusvalvontatarkastuksen Pelastusopistossa 27.3.2017. Tarkastukseen osallistui sisäministeriön pelastusosaston, hallinto- ja kehittämisosaston, kansainvälisten asioiden yksikön ja sisäisen tarkastuksen yksikön sekä Hätäkeskuslaitoksen ja Kriisinhallintakeskuksen edustajia. Tarkastuksen perusteella laillisuusvalvonta, sisäinen valvonta ja riskienhallinta on Pelastusopistolla järjestetty asianmukaisesti.

Tarkastuskertomuksessa ministeriön pelastusosasto suositti, että opisto esittäisi vuosittain laadittavassa laillisuusvalvontakertomuksessaan laajemmin tekemiään havaintoja. Lisäksi suositettiin, että kansainvälisen pelastustoimen tehtävään valittavista henkilöistä laadittaisiin esittelymuistio.

Poliisihallituksen ja sen alaisten poliisiyksiköiden suorittama laillisuusvalvonta on vuonna 2017 perustunut vahvistettuun valtakunnalliseen tarkastussuunnitelmaan ja sen painopistealueisiin sekä vahvistettuihin poliisiyksikkökohtaisiin laillisuustarkastussuunnitelmiin.

Poliisihallituksen laillisuusvalvontakertomuksessa (28.2.2018, POL-2018-749) on yksityiskohtaista tietoa vuoden 2017 painopistealueista, tarkastusten aikatauluista ja tarkastusten toteutuksesta. Poliisihallitus tiivistää tarkastushavaintojaan laillisuusvalvontakertomuksessa seuraavasti: sisäinen tarkastustoiminta on suunnitelmallista ja vakiintunutta, valvonnan konsultatiivinen rooli on entistä tärkeämpää, sakkomenettelyuudistuksen käyttöönotto on onnistunut poliisilaitoksilla pääosin hyvin, pakkokeinojen käytössä päätösten konkreettisten perustelujen niukkuus oli suurin yhteinen puute, poliisin säilyttämien henkilöiden osalta muutoksenhaun alaisiin asioihin ja prosesseihin on kiinnitetty poliisiyksiköissä huomiota.

Poliisihallitus on tarkastushavaintojen käsittelyprosessin selkiyttämiseksi vahvistanut ohjaavan kirjeen (27.11.2017, POL-2017-42467) Poliisihallituksen ohjeiden ja määräysten täytäntöönpanon seurannasta sekä poliisin sisäisessä laillisuusvalvonnassa tehtyjen havaintojen käsittelystä.

Sisäministeriön poliisiosasto teki laillisuusvalvontatarkastuksen Poliisihallituksessa 28.11.2017. Aiheina olivat Poliisihallituksen suorittama laillisuusvalvonta, poliisin ampuma-aseen käyttö, ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisukäytäntö ja kielelliset oikeudet. Tarkastuskertomus valmistui 31.1.2018. Poliisihallitusta kehoitettiin selkeyttämään poliisiyksiköiden tarkastuskertomusten rakennetta vuoden 2018 aikana seurannan ja valvonnan tehostamiseksi. Sama toimenpidesuositus on annettu Poliisihallitukselle myös vuosina 2015 ja 2016.

Tarkastuksen perusteella Poliisihallitusta kehoitettiin laatimaan ja yhdenmukaistamaan poliisin ampuma-aseen käyttöä koskevat tilastot yksiselitteisiksi siten, että yhdellä kattavalla tilastolla voidaan aukottomasti kuvata poliisin ampuma-aseen käyttö vuosittain.

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston työsuunnitelmassa laillisuusvalvonnan osalta oli tulostavoitteena, että Rajavartiolaitoksen toiminnan laatu varmistetaan suunnitelmallisella, oikein kohdennetulla ja riittävin voimavaroin toteutetulla laillisuusvalvonnalla.

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston laillisuusvalvontaraportissa (28.2.2018, RVLDno-2017-53) kerrotaan tarkemmin työsuunnitelmaan sisältyvistä tehtävistä, jotka koskivat laillisuusvalvonnan järjestämistä, valvonnan kohteiden oikeaa valintaa ja valvonnan mitoittamista voimavaroihin, salaista tiedonhankintaa, ajantasaista tilannekuvaa laillisuusvalvonta-asioista sekä vahingonkorvausasioita. Laillisuusvalvontasuunnitelma on vuoden 2017 osalta pääosin toteutunut.

Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellinen osasto toteutti SharePoint-sivustoihin kohdistuvan tietoturvallisuuden ja laillisuusvalvonnan tarkastuksen yhdessä Rajavartiolaitoksen esikunnan teknillisen osaston kanssa 2017. Suomenlahden merivartioston rikostorjunnan laillisuusvalvontatarkastus toteutettiin 23.11.2017 ja 28.11.2017. Oikeudellinen osasto osallistui esikunnan raja- ja meriosaston johdolla tehtyyn Rajavartiolaitoksen yhdyshenkilötoiminnan tarkastukseen Pekingissä 11.-

04.07.2018

15.3.2017. Tallinnan yhdyshenkilötoiminnan tarkastus siirtyi toteutettavaksi vuoden 2018 alussa. Oikeudellinen osasto osallistui esikunnan henkilöstöosaston johdolla tehtyyn tarkastukseen Lapin rajavartioston rajajääkärikomppaniassa 14.-16.8.2017.

Suojelupoliisi toteutti vuoden 2017 laillisuusvalvontasuunnitelman mukaisesti salaisten pakkokeinojen ja salaisten tiedonhankintakeinojen tarkastukset ja raportoi niistä erikseen sisäministeriön poliisiosastolle.

Suunnitelman mukaan suojelupoliisin laillisuusvalvoja teki vuoden aikana myös yhdyshenkilötoimintaan, yhteen aluetoimistoon kohdistuvan sekä perusmuotoisia ja laajoja turvallisuus selvityksiä koskevan tarkastuksen. Tarkastuksissa ei havaittu lainvastaista tai hyvän hallinnonvastaista menettelyä.

Sisäministeriön poliisiosasto on tehnyt vuoteen 2017 kohdistuvia tarkastuksia suojelupoliisissa seuraavasti:

Keväällä 2017 ylimääräinen tarkastus, joka kohdistui poliisirikosasioiden käsittelyyn, sisäiseen laillisuusvalvontaan suojelupoliisissa ja suojelupoliisissa sovellettaviin ohjeisiin ja määräyksiin. Syksyllä 2017 suojelupoliisin suorituskyvyn kehittämishankkeeseen (SKK) kohdistunut tarkastus, jonka tavoitteena oli varmentaa Supon ja ministeriön johdolle SSK-hankkeen hallinnan ja käytäntöjen asianmukaisuutta sisäisen valvonnan, riskienhallinnan sekä laillisuusvalvonnan näkökulmasta. Tämä tarkastus korvasi tarkastussuunnitelman mukaisen yritysturvallisuus selvityksiin ja turvallisuus selvitysrekisterin suunnitellun tarkastuksen, jota ei toteutettu. Helmikuussa 2018 sisäministeriö teki suunnitelman mukaisen tarkastuksen, joka kohdistui edellisen vuoden salaisiin pakkokeinoihin ja salaisiin tiedonhankintakeinoihin ja näiden menetelmien valvontaan suojelupoliisissa.

2.2 Hallintokantelut ja omat aloitteet

2.2.1 Kanteluiden käsittely

Hätäkeskuslaitos ratkaisi vuonna 2017 yhteensä 19 kantelua ja uusia kanteluita tuli vireille yhteensä 28. Kantelut koskivat pääosin sitä, että henkilö katsoi, ettei ollut saanut tilanteessa asianmukaista apua. Hätäkeskuslaitos antoi lisäksi lausunnon kolmeen selvityspyyntöön ylimmille laillisuusvalvojille tai sisäministeriölle.

Hätäkeskuslaitos on päivittänyt vuonna 2017 ohjettaan kanteluiden, palautteiden ja selvityspyyntöjen käsittelystä (HAK-2017-1020).

Pelastusopistolla eikä **Suojelupoliisissa** ei vuonna 2017 ollut käsitellyssä hallintokanteluita.

Maahanmuuttovirastossa tuli vuonna 2017 vireille 24 hallintokantelua, joista suurin osa (10 kappaletta) koski vastaanotto toimintaa. Kanteluiden kohteena olivat myös oleskelulupien käsittelyajat ja palvelupisteiden toiminta. Maahanmuuttovirasto antoi vuoden aikana vastauksen/ratkaisun 28 kanteluasiassa, joista seitsemän tapausta antoi aiheita ohjeistukselle tai huomioille. Tapaukset koskivat vastaanottorahapäätöksiä, säilöönottoyksikön kuljetuskäytäntöjä, työntekijän rikostaustan selvittämistä, asiakaspalvelupisteen neuvontaa, avustajien määrää turvapaikkapuhuttelussa ja epäselvää palvelutilannetta oleskelulupahakemusta jätettäessä. Lisäksi viraston todettiin ylittäneen perhesideperusteisen oleskelulupahakemuksen laissa säädetyn enimmäiskäsittelyajan neljässä kantelun kohteena olleessa tapauksessa.

Eduskunnan oikeusasiamies pyysi Maahanmuuttovirastolta selvitystä 25 kantelun ja kolmen oma-aloitteisesti käsittelyyn otetun asian johdosta. Valtioneuvoston oikeuskansleri pyysi virastolta selvitystä kuudessa ja sisäministeriö viidessä asiassa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ja tietosuojavaltuutettu pyysivät kumpikin selvitystä yhdessä asiassa. Suurin osa näistä selvityspyynnöistä koski käsittelyaikoja. Eduskunnan oikeusasiamies antoi Maahanmuuttovirastolla vuonna 2018 kahdeksan huomautusta, joista kerrotaan tarkemmin viraston kertomuksessa. Suurin osa ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuista oli kuitenkin lievempiä: laillisuusvalvojan näkemys, huomion kiinnittäminen tai ei aiheita toimenpiteisiin.

04.07.2018

Oikeuskanslerin virasto saattoi sisäministeriön ja Maahanmuuttoviraston tietoon näkemyksensä, jonka mukaan oman puhuttelun tallentaminen kuuluu hakijan sananvapauteen eikä sitä voida voimassa olevan lain nojalla kieltää. Tallentaminen ei merkitse myöskään Maahanmuuttoviraston yksittäisen viranhaltijan yksityisyydensuojan loukkaamista.

Rajavartiolaitoksen toiminnasta tehtiin vuoden 2017 aikana kokonaisuudessaan 28 hallintokantelua, joista esikunta käsitteli seitsemän. Suurin osa kanteluista koski edellisvuosien tapaan rajatarkastuksia ja niiden suorittamista. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston laillisuusvalvontakertomuksessa kerrotaan tarkemmin ratkaisuista, jotka koskivat Irlannin myöntämää passikorttia, luvattomasta kalastuksesta tehdyn tutkintapyyntöä käsittelyä, Suomen kansalaisen maahantulo-oikeutta ilman matkustusasiakirjaa, puhelimen haltuunoton edellytyksiä asiakaspalvelutilanteessa, pääsyn epäämiseen liittyvää menettelyä ja ulkomaalaislain muutosta.

Rajavartiolaitoksen esikunta otti omana aloitteenaan käsiteltäväkseen tapauksen, jossa Euroopan parlamentin Suomen tiedotustoimiston ja Euroopan muuttoliikeverkoston 1.12.2017 järjestämässä keskustelutilaisuudessa suomalainen europarlamentaarikko esitti vakavia väitteitä Rajavartiolaitoksen virkamiesten toiminnasta erään maahan tulleen turvapaikanhakijan tapauksessa.

Vuonna 2017 päätettiin myös eräisiin ulkomaalaislain mukaisiin päätöksiin kohdistunut tarkastus, johon Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellinen osasto ryhtyi omasta aloitteestaan vuoden 2014 ulkomaalaislain muutoksen jälkeen.

Poliisihallitukseen tehtiin vuonna 2017 poliisin toiminnasta vuonna 392 hallintokantelua tai muuta poliisin toimintaa arvostelevaa kirjoitusta. Kaikkiaan Poliisihallitukseen ja poliisiyksiköihin tehtiin vuonna 2017 poliisin menettelystä yhteensä 613 hallintokantelua. Suurin osa kanteluista on edellisvuosien tapaan koskenut esitutkintaa ja siinä tehtyjä päätöksiä.

Poliisihallituksen itse käsittelemät kantelut ovat koskeneet pääsääntöisesti poliisiyksiköiden johtoa tai oikeusyksiköitä taikka muita periaatteellisia tai merkittäviä asioita. Näistä yksi johti toimenpiteisiin, huomion kiinnittämiseen virheellisen menettelyn osalta. Muissa poliisiyksiköissä 47 kantelua johti huomion kiinnittämiseen ja viisi kantelua huomautukseen.

Sisäministeriön pelastusosasto vastaanotti vuonna 2017 yksitoista kantelua, joista hätäkeskuspäivystäjän toimintaa koskevat siirrettiin käsiteltäväksi Hätäkeskuslaitokselle. Kanteluasioita siirrettiin myös muille toimivaltaisille viranomaisille hallintolain 21 §:n mukaisesti. Pelastusosasto ratkaisi yhden vuonna 2017 vireille tulleen kanteluasian siltä osin kuin kantelu kohdistui Hätäkeskuslaitoksen menettelyyn hallintokantelun tutkimisessa.

Sisäministeriön poliisiosastolla oli vuonna 2017 käsittelyssä seitsemän kanteluksi kirjattua asiaa. Kantelut kohdistuivat poliisin, Suojelupoliisin, Poliisihallituksen tai Helsingin poliisilaitoksen toimintaan. Kantelut ovat liittyneet muun muassa rikosilmoituksen tekemiseen ja esitutkinnan kesto.

Sisäministeriön maahanmuutto-osasto vastaanotti vuonna 2017 viisi kantelua. Osastolla tutkittiin kaksi kantelua, joista toinen koski Maahanmuuttoviraston asiakaspalvelua ja toinen turvapaikanhakijan työnteko-oikeutta. Muut kolme kantelua jätettiin tutkimatta, koska asiassa oli jo annettu Maahanmuuttoviraston päätös, asia oli käsiteltävänä hallinto-oikeudessa tai asia oli samanaikaisesti vireillä eduskunnan oikeusasiamiehen kansliassa. Kaikki vireille tulleet kantelut kuitenkin vaativat toimenpiteitä myös maahanmuutto-osastolla.

Sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosastolla käsiteltiin vuonna 2017 kaksi saman henkilön tekemää kantelua, joissa arvosteltiin virkamiesten toimintaa ja ministeriön menettelyä kansalaisen yhteydenoton käsittelyssä.

04.07.2018

2.2.2 Ylimmille laillisuusvalvojille sisäministeriöstä annetut lausunnot ja selvitykset

Ylimmät laillisuusvalvojat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri kohdistavat vuosittain merkittävästi valvontaa sisäministeriön hallinnonalan toimintaan. Hallinnonalalta annetaankin vuosittain yhteensä joitakin satoja lausuntoja ylimmille laillisuusvalvojille.

Pelastusosasto antoi eduskunnan oikeusasiamiehelle lausunnon Satakunnan pelastuslaitoksen pelastusjohtajan menettelyä pelastuslaitoksen ja Eurajoen vapaaehtoinen palokunta ry:n välisen palokuntasopimuksen irtisanomista koskevassa kanteluasiassa. Pelastusosasto lausui oikeuskanslerille hätäkeskuspäivystäjän menettelyä koskevassa kanteluasiassa. Kantelussa arvosteltiin hätäkeskuksen menettelyä ja hätäkeskusohjeistusta.

Poliisiosasto antoi eduskunnan apulaisoikeusasiamiehelle lausunnon viidessä asiassa, joista poliisiosasto pyysi myös Poliisihallitukselta lausunnon. Lausunnot käsittelivät rauhoittamisvuoteen käyttöä, Suomen kansalaisen passin uusimista lähetyksessä, ennalta ilmoittamatonta tarkastusta Pohjanmaan poliisilaitoksen Vaasan poliisiaseman poliisivankilaan, säädösperustan asianmukaisuutta oikeuteen tuotavaksi määrättyjen henkilöihin osalta sekä poliisivankiloiden ruokahuoltoa.

Poliisiosasto on antanut 27.2.2018 todistelunsuojeluohjelmasta annetun lain (88/2015) mukaisen kertomuksen eduskunnan oikeusasiamiehelle vuodelta 2017.

Sisäministeriön hallinto- ja kehittämisosasto valmisteli sisäministeriön vastauksen yhteen eduskunnan oikeusasiamiehen ja kahteen valtioneuvoston oikeuskanslerin selvitys- ja lausuntopyyntöön. Selvityspyynnöt koskivat poliisihallinnon ylempiä virkoja koskevien nimitysten lainmukaisuutta, valtion virkaehtosopimusasetuksen 10 §:n valmistelua sekä hyvää tiedonhallintatapaa ja sisäministeriön julkisten asiakirjojen saatavuutta. Lisäksi hallinto- ja kehittämisosasto kokosi yhteistyössä poliisiosaston, pelastusosaston ja sosiaali- ja terveysministeriön kanssa ilmoituksen eduskunnan oikeusasiamiehelle toimenpiteistä, joihin oli ryhdytty oikeusasiamiehen Hätäkeskuslaitoksen ja sen yhteistyöviranomaisten yhteistoimintaa koskevassa asiassa 6.9.2017 antaman ratkaisun johdosta.

Maahanmuutto-osasto antoi lausunnon oikeuskanslerille turvapaikkapuhuttelun tallentamista koskevassa asiassa.

2.3 Rikosasiat

Hätäkeskuslaitos teki itse tutkintapyynnön asiasta, jossa laitoksen virkamiestä epäiltiin virkavelvollisuuden rikkomisesta. Asia on edelleen syyteharkinnassa. Lisäksi tietoon tuli yksi vapaa-ajalla tapahtunut rattijuopumustapaus.

Hätäkeskuslaitos teki vuonna 2017 yhdeksän tutkintapyyntöä tietoliikenteen häirintätapauksista. Yksi tutkintapyyntö on tehty nimikkeellä perätön vaarailmoitus.

Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan kautta siirtyi vuonna 2017 yhdeksän asiaa Valtakunnansyyttäjänvirastoon sen arvioimiseksi, onko poliisimiehen syytä epäillä syyllistyneen rikokseen. Muissa poliisiyksiköissä kirjattiin yhteensä 446 ilmoitusta poliisirikosasioissa. Yleisin rikosnimike oli edellisvuosien tapaan virkavelvollisuuden rikkominen.

Rajavartiolaitoksessa käynnistettiin vuonna 2017 epäiltyä sotilasrikosta koskeva esitutkinta 17 virkamiehen osalta. Poliisille siirrettiin tutkittavaksi tai poliisi aloitti esitutkinnan neljän Rajavartiolaitoksen virkamiehen epäilystä sotilasrikoksesta tai muusta viranhoitoon liittyvästä rikoksesta. Vuonna 2017 käsiteltyjen rikosasioiden osalta voidaan pitää poikkeuksellisenä sotilaskurinpitomenettelyssä käsiteltyjen vahingonlaukausten tai muuhun huolimattomaan aseeseen käsittelyyn liittyvien tapauksien lukumäärää. Tapauksia oli tutkinnassa yhteensä kuusi.

Poliisi on tutkinut vuonna 2017 kolmentoista Rajavartiolaitoksen virkamiehen vapaa-ajalla tapahtunutta rikosepäilyä.

04.07.2018

Maahanmuuttovirastossa, Pelastusopistolla tai Suojelupoliisissa ei vuonna 2017 ollut käsittelyssä rikosasioita.

2.4 Virkamiesoikeudelliset asiat

Hätäkeskuslaitoksessa oli viisi virkamiesoikeudellisessa menettelyssä käsiteltävää asiaa vuonna 2017. Kahdessa tapauksessa vapaa-ajalla tehdyistä rikoksista oli toisessa seuraamuksena varoitus ja toisessa yhden kuukauden määräaikainen erottaminen. Virkavelvollisuutta rikkoneen ja virkamiehelle sopimattomalla tavalla käyttäneen seuraamuksena oli varoitus. Kesken olevissa tapauksissa on kysymys mahdollisesta virkavelvollisuuksien rikkomisesta ja työnantajan ohjeiden ja määräysten noudattamisen laiminlyönnistä.

Maahanmuuttovirastossa tuli vuonna 2017 esille neljä työaikamääräysten ja virkamatkaohjeistuksen laiminlyöntiä, joiden seurauksena annettiin kolme kirjallista huomautusta ja yksi kirjallinen varoitus.

Pelastusopistolla yhdelle siviilikriisinhallinnan asiantuntijalle ja yhdelle henkilökunnan edustajalle annettiin varoitus. Pelastusopisto sai kahteen vuonna 2014 vireille tulleet virkamiesoikeudelliseen asiaan päätöksen KHO:sta. Asiat liittyivät koeaikaiseen virkasuhteen purkamiseen ja palkkaa vastaavaan korvaukseen. Koeaikapurussa opiston rehtorin määrittelemät syyt olivat asianmukaisia ja riittäviä eikä päätös ollut lainvastainen. Palkkaa koskevan valituksen KHO hylkäsi.

Poliisihallituksen laillisuusvalvonnan vastuualue seuraa yksiköiden virkamiesoikeudellisia ratkaisuja ja niihin liittyvää seuraamuskäytäntöä. Virkamiesoikeudelliset ratkaisut olivat yksi vuoden 2017 laillisuustarkastusten painopistealue. Poliisilaitosten toimittamien tietojen mukaan poliisiyksiköissä ratkaistiin vuoden 2017 aikana yhteensä 144 virkamiesoikeudellista asiaa. Kirjalliseen varoitukseen johti 27, määräaikaiseen virantoimituksesta erottamiseen neljä ja irtisanomiseen neljä tapausta.

Poliisihallituksessa ratkaistiin kolme virkamiesoikeudellista asiaa, jotka eivät johtaneet virkamiesoikeudellisiin toimenpiteisiin.

Rajavartiolaitoksesta irtisanottiin ja pidätettiin irtisanomisajaksi virantoimituksesta vuonna 2017 yksi siviilivirassa ja yksi sotilasvirassa palvellut virkamies. Perusteena olivat virkamiesten tuomiot vapaa-ajalla tehdyistä vakavista rikoksista. Yksi virkamies erotettiin kuuden kuukauden määräajaksi hänen saatuaan tuomion törkeästä rattijuopumuksesta. Nämä virkamiehet olivat myös virantoimituksesta pidätettyinä esitutinnan ja rikosprosessin keston ajan.

Rajavartiolaitoksessa annettiin virkamiesoikeudellisessa menettelyssä kolme varoitusta, jotka liittyivät tekoihin vapaa-ajalla. Hallintoyksiköt ovat lisäksi ilmoittaneet antaneensa yhteensä kolme kirjallista ja yhden suullisen huomautuksen. Huomautukset liittyivät annettujen käskyjen tai määräysten vastaiseen toimintaan taikka sopimattomaan käyttäytymiseen.

Korkein hallinto-oikeus antoi vuonna 2017 neljä ratkaisua Rajavartiolaitoksen virkamiesten virkasuhteen päättämistä koskevissa, vuosina 2013-2014 käsitellyissä asioissa.

Suojelupoliisissa tuli vuonna 2017 vireille yksi virkamiesoikeudellinen asia, joka ei johtanut seuraamukseen.

Sisäministeriössä tuli vuonna 2017 vireille yksi virkamiesoikeudellinen asia, joka ei johtanut seuraamukseen. Toinen vireille tullut virkamiesoikeudellinen asia ei johtanut enempään toimenpiteisiin.

2.5 Vahingonkorvaukset ja hyvitykset

Hätäkeskuslaitos on vuonna 2017 lausunut yhdessä vahingonkorvausasiassa Valtiokonttorille ja katsoi lausunnossaan, ettei perustetta korvaukselle ole.

Maahanmuuttoviraston maksettavaksi ei määrätty vahingonkorvauksia vuonna 2017. Oikeudenkäyntikuluja maksettiin yhteensä 3.283,20 euroa.

04.07.2018

Poliisihallitukselle esitettiin vuonna 2017 yhteensä 12 vahingonkorvausvaatimusta, minkä lisäksi Poliisihallitus oli kuultavana tai vastaajana kahdeksassa oikeudenkäynnissä. Poliisiyksiköille esitettiin vuoden 2017 aikana 229 vaatimusta vahingonkorvauslain, 67 vaatimusta poliisilain ja 14 vaatimusta muun lain perusteella. Korvausvaatimukset ovat edellisten vuosien tapaan liittyneet pääasiassa erilaisten pakkokeinojen käyttöön, kuten kotietsinnän tai takavarikon suorittamiseen.

Poliisihallitus antoi Valtiokonttorille lausunnon kolmessa asiassa vuonna 2017.

Poliisihallitus maksoi erilaisia vahingonkorvauksia, hyvityksiä tai muita vastaavia suorituksia yhteensä 8.504,98 euroa. Oikeudenkäyntikuluja maksettiin yhteensä 137.099,38 euroa. Selvästi aikaisempia vuosia korkeammat oikeudenkäyntikulut johtuivat yksittäisistä suurista oikeudenkäynneistä: Rahapeliyhtiö BML:n nostama vahingonkorvauskanne ja Pohjoismaisen vastarintaliikkeen lakkauttamista koskeva oikeudenkäynti.

Muut poliisiyksiköt maksoivat vahingonkorvauksia yhteensä 111.490 euroa ja oikeudenkäyntikuluja 55.288 euroa.

Pelastusopistolle eikä **Suojelupoliisille** ei esitetty vuonna 2017 vahingonkorvausvaatimuksia.

Rajavartiolaitoksen toiminnasta ulkopuolisille aiheutuneista vahingoista tehtiin vuonna 2017 yhteensä 26 vahingonkorvausvaatimusta. Myönteinen korvauspäätös tehtiin 13 asiassa, joista maksetut korvaukset olivat yhteensä 10.235,87 euroa. Korvaukseen johtaneet vahingot aiheutuivat muun muassa meripelastustehtävien ja vesiliikennevalvonnan yhteydessä aiheutuneista vahingoista, ajoneuvovahingoista, rajakoiran aiheuttamasta vahingosta ulkopuolisen omaisuudelle ja rajatarkastuksen yhteydessä aiheutuneesta vahingosta. Lisäksi Valtiokonttori korvasi Rajavartiolaitoksen aiheuttamana liikennevahinkona poron arvon 265,80 ulkopuoliselle vahingonkärsineelle.

Korkein hallinto-oikeus antoi vuonna 2014 vireille tulleessa vahingonkorvausasiassa ratkaisun, jonka johdosta Rajavartiolaitos on muuttanut vahingonkorvausasioissa soveltamaansa muutoksenhakuohjausta.

2.6 Henkilötietojen käsittelyn valvonta

Hätäkeskuslaitoksessa ei vuonna 2017 tarkastettu tietojärjestelmien käyttöä. Laillisuusvalvontaraportin mukaan vuosina 2018-2019 eri rekisterien käytön valvonta tulee olemaan toinen painopistealueista.

Sisäministeriön pelastusosaston Hätäkeskuslaitoksessa 19.12.2017 tekemässä laillisuusvalvontatarkastuksessa kävi ilmi, että vastoin edellisellä tarkastuksella annettua suositusta Hätäkeskuslaitos ei ollut sisällyttänyt tietojärjestelmien ja rekistereiden käytön tarkastuksia vuoden 2016 laillisuusvalvontasuunnitelmaan. Tarkastus on tehty pistokoelutoisena viimeksi vuonna 2014.

Maahanmuuttoviraston ylläpitämien ulkomaalaisasioiden käsittelyjärjestelmän (UMA) ja vastaanoton asiakasrekisterin (UMArek) käytöstä tehtiin vuonna 2017 yhteensä 10 lokitarkastuspyyntöä. Pyyntöjä ovat tehneet viraston omien yksiköiden lisäksi Poliisihallitus ja yhdenvertaisuusvaltuutettu. Tarkastusten tulokset ovat raportoivissa vuoden 2018 kertomuksessa.

Pelastusopiston järjestelmistä suurin osa on sellaisia, että lokitietojen ja varmistuksen hoitaa opiston yhteistyökumppani. Mahdollisista väärinkäytöksistä ilmoitetaan välittömästi tekniselle päällikölle, joka käy asian läpi rehtorin ja hallintojohtajan kanssa.

Poliisihallituksen mukaan rekisterien valvonta on osa päivittäistä esimiesvalvontaa, lokiselvityksiä on tarkastushavaintojen perusteella tehty vähän.

Rajavartiolaitoksen eri hallintoyksiköissä on vuoden 2017 aikana valvottu henkilörekisterien käyttöä käyttöoikeustarkastuksien ja lokitietovalvonnan avulla. Laillisuusvalvontaseurantaa tehtiin Ulkonet-kyselyjärjestelmään kuusi kertaa. Lisäksi

04.07.2018

tehtiin 13 lokitarkastuspyyntöä Rajavartiolaitoksen virkamiehistä poliisiasiantietojärjestelmään ja muihin rekistereihin. Tarkastuksissa ei havaittu huomautettavaa rekistereiden käytössä.

Yksi virkamies sai vuonna 2016 tehdystä lievästä palvelurikoksesta sotilaskurinpitomenettelyssä muistutuksen rekisterin käyttöön liittyen. Yhden virkamiehen osalta vuonna 2016 alkanut esitutkinta, jossa yhtenä epäiltynä rikosnimikkeenä on henkilörekisteririkos, oli siirtymässä vuoden 2018 alussa syyteharkintaan.

Suojelupoliisi toteutti tarkastussuunnitelmansa mukaisesti lokitarkastuksen siten, että Poliisihallituksen rekisterinpidonvastuualueelta pyydettiin viraston ulkopuolisten järjestelmien lokitietoja Supo-käyttäjien rekisterinhaiusta erikseen pyydytyissä rikosasioissa. Lokitietojen perusteella voitiin todeta, että rekistereiden Supo-käyttäjät eivät olleet selailleet selvityksen piirissä olleiden rikosjuttujen tai henkilöiden tietoja lainvastaisesti.

Lisäksi Suojelupoliisi toteuttaa toiminnallisen tietojärjestelmänsä asiakirjojen laadunvalvontaa, jossa kiinnitetään huomiota muun muassa henkilörekisteröinnin lainmukaisuuteen ja henkilötietojen käsittelyyn.

2.7 Kansalaispalautteen huomioon ottaminen

Hätäkeskuslaitoksen verkkosivuilla on palautelomake, jolla on mahdollista lähettää palautetta joko yksittäisen hätäilmoituksen käsittelystä tai laitoksen toiminnasta yleisesti. Palautetta saapuu myös virkapostiin. Palautteeksi luokiteltuja kirjoituksia vastaanotettiin vuonna 2017 yhteensä 967. Kaikki palaute käsitellään ja palautetta käytetään toiminnan kehittämiseen, koulutusten suunnitteluun ja laadunvalvontaan.

Maahanmuuttovirasto on ryhtynyt kehittämään kansalais- ja asiakaspalautteen seuranta- ja arviointia sekä eri kanavien kautta saatavan kansalaispalautteen huomioon ottamista viraston toiminnassa. Tavoitteena on kokonaisvaltainen palautejärjestelmä.

Maahanmuuttovirasto sai vuonna 2017 runsaasti kansalaispalautetta turvapaikkapolitiikkaan ja turvapaikkapäätöksentekoon liittyen. Elokuussa 2017 tapahtunut Turun puukotus sai kansalaiset lähettämään useita palauteviestejä.

Palautetta tuli eri kanavien kautta: sähköpostilla kirjaamoon, puhelinpalveluun, viraston johdolle ja yksittäisille virkamiehille. Palautepostiin saapui 637 yhteydenottoa. Toimenpiteitä vaativa palaute toimitettiin heti asiasta vastaavalle taholle ja palautteista tiedotettiin kootusti viraston johdolle, heidän sijaisilleen sekä palveluvastaaville. Maahanmuuttovirasto palveli vuonna 2017 puhelimitse 85 623 asiakasta.

Pelastusopistolle ei tullut vuonna 2017 kansalaispalautetta.

Poliisihallituksen laillisuusvalvonnalle kirjattiin vuonna 2017 yhteensä noin 600 kansalaiskirjettä, jotka käsiteltiin Poliisihallituksessa tai siirrettiin poliisiyksiköihin. Näiden lisäksi Poliisihallitukseen tulee vuosittain satoja sähköposteja, joiden ei katsota edellyttävän erillistä käsittelyä. Tyypillisesti kysymys on yksittäisen henkilön toistuvista viesteistä, jotka on osoitettu suurelle viranomaisjoukolle. Tällaisia kirjoituksia saapui Poliisihallitukseen vuonna 2017 noin 3000 kappaletta. Sosiaalisen median kautta poliisille tulleita palautteita ei erikseen Poliisihallituksessa seurata.

Rajavartiolaitos käsitteli kirjattujen tietojen mukaan vuonna 2017 yhteensä 430 kirjallista kansalaispalautteeksi tai -kyselyksi luokiteltavaa yhteydenottoa. Noin 65 % yhteydenotoista koski matkustukseen, Schengen-säännöksiin ja rajavalvontaan liittyviä kysymyksiä. Kiittävää palautetta rajavartiolaitos sai muun muassa pelastustehtävien suorittamisesta.

Rajavartiolaitoksen vartiolentolaivue saa joka vuosi jonkin verran kansalaispalautetta lentotoiminnasta aiheutuvasta melusta. Lentotoiminnassa pyritään eri tavoin siihen, että meluhaitta olisi mahdollisimman vähäinen.

04.07.2018

Sosiaalisen median (Rajavartiolaitoksen Facebook- ja Twitter-tilit ja Instagram) kautta Rajavartiolaitos sai vuonna 2017 arviolta 60 viestiä kansalaisilta. Viestit sisälsivät sekä kyselyitä että kielteistä palautetta. Toisaalta Rajavartiolaitoksen toiminta sai vuoden aikana myös erittäin paljon positiivista palautetta sosiaalisen median eri kanavissa.

Suojelupoliisilla on suoran kansalaispalautteen mahdollistamiseksi sähköpostiosoite, jota seurataan ympäri vuorokauden. Osoitteeseen tulee useita viestejä vuorokaudessa. Viestit ohjataan asianmukaisille virkamiehille ja tarvittaessa niihin vastataan.

Sisäministeriössä vuonna 2017 saapuneita kansalaiskirjeitä vastuutettiin käsiteltäväksi poliisiosastolle 146, pelastusosastolle 21, maahanmuutto-osastolle 65, hallinto- ja kehittämisosastolle 30 ja kansainvälisten asioiden yksikölle kaksi kirjettä.

3 Havaintoja ja johtopäätöksiä

3.1 Poliisihallituksen laillisuusvalvontakertomuksen erityiset aiheet

Poliisihallituksen laillisuusvalvontakertomus on vuosittain ollut hyvin laaja ja yksityiskohtainen siten, että siinä kuvataan tarkasti rakenteita, periaatteita, suunnitelmia ja lukumäärätietoja tarkastuskäynneistä. Kertomuksissa ei juuri lainkaan ole kerrottu tapausten sisällöstä tarkemmin. Hyvänä kehityksenä voidaan pitää sitä, että Poliisihallitus vuoden 2017 laillisuusvalvontakertomuksessaan avaa tarkemmin muutamia runsaasti tiedotusvälineissä käsiteltyjä aihekokonaisuutta: *Helsingin huume poliisin rikosepäilyt ja EPRI-asia, Poliisin facebook-ryhmän kirjoittelut ja Etninen profilointi poliisissa*.

Tällainen aiheiden käsittely lisää laillisuusvalvontakertomuksen informatiivisuutta konkreettisella tavalla. Todettakoon, että Maahanmuuttoviraston ja Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston laatimiin kertomuksiin on säännönmukaisesti ollut sisällytettyä myös kiinnostavia tapauskuvauksia.

3.2 Laillisuusvalvontaan liittyvä koulutus

Sisäministeriö järjesti lokakuussa 2017 koulutus- ja keskustelutilaisuuden perustuslakikysymyksistä säädösvalmistelussa. Tilaisuus liittyi ensisijaisesti säädösvalmisteluun mutta myös laillisuusvalvonnan kehittämiseen. Tilaisuudessa puhuivat oikeusministeriön, perustuslakivaliokunnan ja oikeuskanslerinviraston edustajat. Koulutus keräsi lähes 40 osallistujaa ja sai erittäin hyvää palautetta aihevalinnoista, puhujista, käytännönläheisyydestä ja siitä, että tilaisuus oli rakennettu nimenomaan sisäministeriötä varten.

Laillisuusvalvonnan kehittämisen kannalta on kiinnostava Poliisihallituksen havainto, kuinka henkilöstön yhteydenotot poliisilaitosten oikeusyksiköihin ovat lisääntyneet viimeisten vuosien aikana. Oikeusyksiköiden konsultoiva rooli on merkittävä myös käytetyn työajan perusteella arvioiden. Laillisuusvalvonnan tarve ja merkitys on Poliisihallituksen mukaan hyväksytty ja henkilöstö haluaa aktiivisesti selvittää varsinkin lainsäädännön tulkintatilanteissa oikean menettelytavan. Laillisuusvalvonta on koettu osana toimintojen kehittämistä ja työsuoritusten laadun parantamista. Jälkikäteen oikeellisuuden valvonnasta on siirrytty koulutuksen, neuvonnan ja keskustelujen keinoin ohjaamaan toimintaa yhdenmukaiseksi ja säädösten mukaiseksi.

3.3 Teknisen kehityksen vaikutus laillisuusvalvontaan

Viestintätekniikan kehittyminen ja sosiaalisen median yhä laajempi käyttö heijastelevat myös laillisuusvalvontaan; sekä valvonnan kohteisiin että käytettäviin menetelmiin. Käsittelyajoille, asiakirjoille ja toimintatavoille on tullut uudenlaisia vaatimuksia ja mahdollisuuksia.

Hätäkeskuslaitoksessa on kaikkien virkamiesten itseopiskeltavaksi laadittu video "Virkamiehenä Hätäkeskuslaitoksessa", joka opastaa laillisuusvalvontaan ja virkamiesoikeuteen liittyvissä asioissa.

04.07.2018

Kansalaispalautteen osalta virastot ovat laillisuusvalvontakertomuksissaan ensimmäistä kertaa jossain määrin raportoineet, arvioineet ja kuvanneet myös sosiaalisen median kautta saatua palautetta.

3.4 Poliisin eettisen kanavan pilotointi

Poliisihallitus toteaa kertomuksessaan niin sanottujen whistleblowing-järjestelmien (eettinen kanava, sisäisen valvonnan kanava, ilmoituskanava jne.) yleistyneen maailmalla muun muassa lainsäädännön vuoksi ja sisäisen valvonnan vaatimusten tiukennettua. Sisäministeriön sisäinen tarkastus on ottanut kantaa eettisen kanavan tarpeellisuuteen poliisissa vuonna 2011 virastotarkastuksen yhteydessä ja asia nousi uudelleen esille vuonna 2015 ns. Aarnio - tapausta koskeneen laillisuustarkastuksen yhteydessä.

Kanavan pilotoinnista tehtiin Poliisihallituksessa 30.6.2017 periaatepäätös (POL-2017-11168), jonka mukaan eettinen kanava on yksi keino edistää poliisin strategisten päämäärien toteutumista. Kyseessä on poliisin sisäinen ilmoitus- ja vihjekanava, joka mahdollistaa sellaisen toiminnan esille tulon, joka aiheuttaa tai voi aiheuttaa riskejä tai haittoja poliisiorganisaatiolle tai sen maineelle. Toiminto on osa poliisin sisäistä laillisuusvalvontaa ja sen pääasiallisena tarkoituksena on edesauttaa lainsäädännön, hyvän hallintotavan ja yhteisen arvopohjan noudattamista organisaation päivittäisessä toiminnassa.

Eettinen kanava on otettu 1.12.2017 alkaen pilottikäyttöön keskusrikospoliisissa ja Helsingin poliisilaitoksessa. Pilotoinnista saatavien käyttökokemusten perusteella Poliisihallitus tekee loppuvuodesta 2018 päätökset järjestelmän mahdollisesta valtakunnallisesta käyttöönotosta.

3.5 Henkilötietojen käsittelyn valvonnalle uusia vaatimuksia vuonna 2018

Laillisuusvalvontaohjeen mukaisesti sisäministeriön hallinnonalalla laillisuusvalvonnan keskeiset toimintamuodot ovat hallintokanteluiden, kansalaiskirjeiden ja omien aloitteiden käsitteleminen, laillisuusvalvontatarkastukset ja henkilötietojen käsittelyn valvonta. Virastoja on ohjeistettu raportoimaan henkilötietojen käsittelyn valvonnasta laillisuusvalvontaohjeen kohdassa 13.2 seuraavasti:

- raportointivuoden aikana suoritettujen lokitarkastukset, niiden tulokset ja tarkastusten johdosta vaaditut/suoritettujen toimenpiteet sekä
- muut henkilötietojen käsittelyn valvontaan liittyvät toimenpiteet (tilastointi viranomaisen toimintaa tarkoituksenmukaisesti kuvaavalla tavalla)

Henkilötietojen käsittelyn valvontana on pääasiassa raportoitu vuoden aikana tehdyt lokitarkastukset ja kertomuksissa on mainittu myös käyttöoikeustarkastuksista. Maahanmuuttoviraston vuoden 2017 laillisuusvalvontakertomuksessa kuvatut rekisterimerkintöjen laatuun, merkitykseen ja sisältöön kohdistuneet tarkastukset ja muut toimenpiteet ovat käytännössä olleet myös henkilötietojen käsittelyn valvontaa. Pelastusopistoon vuonna 2017 kohdistuneen laillisuusvalvontatarkastuksen tarkastuskertomuksen mukaan ministeriön sisäinen tarkastus miettii yhdessä laillisuusvalvontaa ministeriössä koordinoivan oikeudellisen tuen yksikön kanssa, missä yhteydessä olisi hyvä käydä yhdessä hallinnonalan virastojen kanssa läpi lokivalvontaa ja sen toteuttamiskäytäntöjä. Tätä hallinnonalan yhteistä laillisuusvalvontakertomusta varten antamassaan lausumassa pelastusosasto toteaa, ettei mahdollinen yhteinen tarkastelu korvaa virastojen omia vastuita lokitietojen valvonnassa.

EU:n tietosuoja-asetuksen voimaantulon jälkeen 25.5.2018 henkilötietojen käsittelyn valvontaa koskeva sääntely muuttuu ja täsmentyy ja rekisterinpitäjien velvoitteet laajenevat merkittävästi. Viranomaiset ovat suoraan tietosuoja-asetuksen perusteella velvollisia nimittämään toimintaansa varten tietosuojavastaavan.

Sisäministeriössä myös sisäinen ja ulkoinen tarkastus sekä sisäinen laillisuusvalvonta osallistuvat tietosuojan tilan ja käytäntöjen seurantaan ja valvontaan. Tietosuoja-asetuksen voimaantulo edellyttää kansallisesti ja erityisesti sisäministeriön hallinnonalalla sekä lainsäädännöllisiä, tietoteknisiä että hallinnollisia uudistuksia.

04.07.2018

Näistä syistä henkilötietojen käsittelyn valvonnan asema ja laajuus osana laillisuusvalvontaa tulee arvioitavaksi ja määriteltäväksi uudella tavalla vuoden 2018 aikana.

3.6 Ohjeistuksen päivitys

Sisäministeriön ja sen hallinnonalan laillisuusvalvontaohjeen (21.6.2016, SMDno-2016-329) voimassaoloaika päättyi 30.6.2018. Ministeriön hallinto- ja kehittämisosaston oli perusteltua esittää ohjeen voimassaoloajan jatkamista tässä vaiheessa 31.12.2019 saakka. Ohjeen päivittäminen on EU:n tietosuojauudistuksen, vireillä olevien lainsäädäntöhankkeiden ja nykyisestä ohjeesta saatujen kokemusten johdosta on tarkoituksenmukaista aloittaa vuoden 2018 loppupuolella. Samassa yhteydessä on mahdollista tarkastella myös laillisuusvalvonnan kehittämistyöryhmän tehtäviä ja muutoksia toimintatavoissa.

Osastopäällikkö Jukka Aalto

Erityisasiantuntija Tiina Mantere

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Sisäministeriö 04.07.2018 klo 08:13. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet

-

Jakelu

Sisäministeri Kai Mykkänen
Ministerin erityisavustaja Titta Andersson-Bohren
Ministerin erityisavustaja Tuomas Rautanen
Kansliapäällikkö Ilkka Salmi
Sisäministeriön osastot ja erilliset yksiköt
Hätäkeskuslaitos
Maahanmuuttovirasto
Pelastusopisto
Poliisihallitus
Suojelupoliisi

Tiedoksi

Eduskunnan oikeusasiamies
Valtioneuvoston oikeuskansleri
Tietosuojavaltuutettu
Yhdenvertaisuusvaltuutettu